

A meglátástól a felismerésig

Burány Nándor

Tudom, a jóakarók is találhatnak éppen elég kivetni, kifogásolni valót ezekben a naplójegyzetekben. Gyorsan készültek, még alapos gondozásra szorulnak. Én nemcsak a stílust illetően. Azt hiszem, a legnehezebb, legkilátástalanabb és legveszélyesebb harc az, amit önmagunkkal vívunk. Gyárakba járok, emberekről, problémákról, összeütközésekről készítek röpké jegyzeteket, közben nem egyszer — önkéntelenül is — saját vereségeimről adok számot. Szégyelljem ezt? Vagy mondjam, hogy egészen másként is írhattam volna ezeket a jegyzeteket, hogy nem nehéz megjátszani a nagyképű mindentudót. Az őszinteség, mégis az őszinteség a legfontosabb, noha ez is veszélyes, ez is pózzá fajulhat, és olyan könnyen erényeket kovácsolhat gyöngeségeiből az ember...

1961. XII. 17.

K.-ban elég erős a földművesszövetkezet: paprika, szőlő, gyümölcs. Most újabb beruházásokat terveznek: gyümöcsfagyasztót akarnak építeni. Az igazgató — új házban kapott lakást, autója van — a múltkoriban Olaszországban járt, hogy megnézzze, hogyan működnek ott a fagyasztók, hol és milyen áron lehet őket vásárolni.

Az igazgató agronómus, nem akart egyedül menni, a tartományi gyümölcstermesztők egyesületéből hívott egy szakembert, vele ment még a járási kamarából valaki és a szövetkezet volt igazgatóhelyettese, aki egyúttal sofőr is volt. Mert nem vonaton mentek, hanem kocsin.

Egyelőre még nem tudni pontosan, mennyibe került ez az utazás.

Egy biztos: ilyen nagy beruházásoknál mindent elő kell készíteni, alaposan tanulmányozni kell a körülményeket, nehogy „bevásároljon” az

ember. Ilyen szempontból tehát nem lehet kifogásolni, sőt dicsérni kell ezt az utazást.

Mégis felvetődik a kérdés: okvetlenül fontos volt-e, hogy négyen és hogy kocsin menjenek erre az útra? Különösen, ha tudjuk, hogy itt nem vásárlásról volt szó, hanem csak előzetes tanulmányozásról. Takarékoskodni talán nem árt néha, még a devizával sem.

Es miért kellett kocsin menni?

A kérdéseket nem intézhetjük az igazgatóhoz. Az utazásra vonatkozó határozatot a munkástanács hozta, nem történt tehát törvénysértés; ami a formalitásokat illeti, alig kifogásolhatunk valamit. Vonjuk felelősségre a munkástanácsot, kérdezzük meg az elnököt, hogy nyugodt-e a lelkiismerete, hogy mit gondol, vajon a birtok öngazgatási szerve alaposan megvitatta-e az igazgató javaslatát, mielőtt határozatot hozott volna?

A munkástanács elnöke és tagjai is nyilván a szövetkezeti tagság alacsonyfokú közgazdasági kultúrájára, eszmei-politikai képzettségére hivatkoznak. Ha meg azt kérdeznénk tőlük, mit tettek ennek a színvonalnak az emeléséért, akkor az adott körülményekre, konkrét nehézségekre panaszkodnának.

Ne okoljunk hát senkit? Tegyük félre a kérdéseket, nyugodjunk bele abba, hogy a mai helyzetben a munkásöngazgatástól nem várhatunk többet, hogy itt most úgy történt minden, ahogy az igazgató akarta, és hogy nem is lehetett volna másként? Mert mit tehetett volna a munkástanács, ha, mondjuk, visszautasítja az igazgató javaslatát a külföldi útra vonatkozóan, mire az ultimátumszerűen beadja lemondását?

Az igazgató ezt megtehetette volna, neki nem fontos épp abban a kis faluban élnie, kaphatna máshol is állást, és minden értelmes helybeli tudja, hogy így még sosem virágzott a szövetkezet, az igazgató ért a dolgához. Különben is, nőtlen ember, mindig szabad, valóban hivatásának él. Üzleti érzéke is van.

Es mégis: túl kellemes volt ez az olaszországi kocsikázás ahhoz, hogy csak így elkönyveljük, hogy belenyugodjunk, hogy ne kételkedjünk az igazgató lelkiismeretességében, hogy ne gondoljunk arra: ő a szövetkezet munkásainak a pénzén utazgatott Olaszországban. S mindez még azért is bántó meg igazgató, mert tudjuk, hogy ezek a munkások, legnagyobb részük, még évi szabadságán sem tud, nyár idején, legalább a tengerpartra elutazni.

Es nemcsak e falu szövetkezetének munkásaira vonatkozik ez. S nyilván azért is így van, mert az igazgatók még sokszor — hogy egy szóval éljünk — nem állnak hivatásuk magaslatán.

Eberek ők is, hajlamosak az önzésre, s ez megint fejlődésünk mai állásának felel meg. Objektív szükségszerűség? Lehet, de akkor is nyugtalanít, tevékenységre kényszerít, ösztönöz.

S ez is: a munkástanács-tagok mai öntudatossága, az igazgatók lelkiismerete, és nyugtalanításunk érzete is, a mi korunk jellemzője. Ha tíz vagy húsz év múlva valaki mostani éveinkben búvárkodik, akkor ezekkel a tényezőkkel is találkozhat majd.

Tegnap ott jártam a suboticei konzervgyárban. Állnak a gépek, a munkások. A piacon nagy a kereslet, de nem tudják kielégíteni, mert nincs hizott sertés. Napi hétszáz darab a gyár kapacitása, és most van olyan nap, hogy csak hetvenet vágnak. Tíz százalékból használják ki a gépeket, az embereket. Még januárban, az idény közepén is.

Azt mondják, a disznóhiánynak két oka van.

Először: a takarmány rohamosan drágul, a disznóárak meg nem változnak, nem fizetődik ki a hizlalás. Régebben csak a gyár munkásai mintegy húszezer hizót szállítottak évente, tavaly ilyenkor egymást marták az emberek a gyár előtt, mert nem akarták tőlük átvenni a hizót. Most fordítva van.

A másik ok: a világpiacon változott a kereslet. Eddig csak a húsertést keresték, mi is azt szorgalmaztuk, a birtokokon nem is hizlalnak más-milyent, most egyszerre a zsírt keresik. Tavaly a zsírba fúltak bele a konzervgyárak, ma nem tudnak eleget termelni.

Nem lehetne a világpiacon elemzésével megelőzni az ilyen kellemetlen meglepetéseket?

(Itt jut eszembe, hogy egy másik gyárban az igazgató, aki közgazdász, és a kommerciális igazgató az olimpiai játékok idején Olaszországba utazott a piac elemzése céljából. Utána senkinek sem számoltak be útjuk eredményéről.)

Forrásműveket kell szerezni arra vonatkozólag, mi a helyzet a kapitalista országokban. Nálunk ugyanis több üzemben találkoztam hasonló leállásokkal. Az ok: vagy nincs nyersanyag, vagy: nem megy az áru, telj a raktár, nincs kinek termelni.

Az első eset talán jobb, biztatóbb, de mindkettőből óriási károk, veszteségek, ráfizetések származhatnak.

Azt szeretném megnézni, vannak-e hasonló esetek a tőkés országokban. Ugyanis, ha a kapitalistának állnak a gépei, ha fizeti a munkásokat, noha azok nem termelnek, akkor ő alaposan ráfizet, az állam viszont bajosan téríti meg neki a ráfizetést.

Most viszont eszembe jut, még régebben beszélgettünk arról, hogy az elmaradott országok éppen diszproporciókon keresztül fejlődnek. A most épülő gyárak esetében nem a mai, hanem a tíz vagy húsz év múlva bekövetkező szükségleteket is figyelembe kell venni. Így jönnek létre a túlméretezett kapacitások.

De ha a gyárat nem is fenyegeti talán az a veszély, hogy nem tartja el magát, a kihasználatlanul heverő gépekből eredhető veszteség nagyon kihat a munkások keresetére, az életszínvonal emelkedésére. Mert akár működnek, akár állnak, a gépek amortizálódnak, fizetni kell az anuitásokat, és vegyünk csak egy sematikus példát: ha egy gép után például naponta ezer dinárt kell fizetni, akkor, ha a gép ma nem dolgozik, a mai ezer dinárt is tegnapi termeléséből kell levonni.

Ha más nem is, de ez a subotivai út azt megértette velem, hogy nem elég új gyáreépületeket emelni meg a tökéletes gépeket beállítani. A nyersanyagforrások, a piac elemzésének fontosságáról már előbb is hallottam, de itt most egy példán közvetlenül érzem azt.

Az egész üzemben a zsírcsomagoló gép volt a legérdekesebb. Ez már valóban gombnyomásra működik. Félkilós csomagokban adagolja a zsírt, naponta tízezer csomagot dob ki. Valami fantasztikusan precíz dolog: gép és csomagol.

Nem tudták megmondani, kiszámították-e már, hány órát kell ennek a gépnek dolgoznia, hogy kifizetődjön, és hány dinár veszteség származik abból, ha naponta csak egy órát is áll? Pedig ez elég sokat áll, meg mellette a munkásnő is. Így dupla a ráfizetés. Talán ez is egy oka, hogy többet akkumulálnak azok az osztályok, ahol kézi- és nem gépi munka folyik.

Nem tudok dönteni:

— Az a fontos, hogy itt vannak a gépek, hogy ezt a gyárat tökéletesen felszerelték, lehetőséget adtak az embereknek a megélhetésre, földolgozzák a környezet sertésfeleslegét.

— Nem elég valahol gyárat építeni, nem biztos, hogy az új gyár önmagában véve már nyereség; kárára is válhat egy vidéknek, ha nem tud nyereséggel dolgozni, ha örökké nehézségekkel küzd, örök problémát jelent a vidék gazdasági életében. Nagy konzervgyárunk van Verbászon, Csókán, Mitrovicán, Zrenyaninban és itt Suboticán, el tudjuk-e mind látni nyersanyaggal? Ma és holnap?

Ezeknek a kérdéseknek az eldöntésére ma még gyöngé vagyok, a többi hasonló gyárat is meg kell látogatnom.

Épp most olvastam a *Politikában*, hogy Beogradban megalakult a matematikai intézet. Fő feladata, hogy különféle számításokat végezzen az építkezések előtti tervezések során. A számításokat maguk a tervező mérnökök is elvégezhetnék — nyilatkozott az egyik munkatárs —, ez azonban olyan sok időt venne igénybe, hogy a mérnökök rendszerint csak a fontosabbnak tartott számításokat végzik el, a mellékeseket meg elhanyagolják, gondolva, hogy azok úgysem sok vizet zavarhatnak.

Ilyen „mellékes” elszámításokból milliós károk is származhatnak. Ezután ezt könnyen elkerülhetjük, hiszen az intézetben a legbonyolultabb műveleteket is elvégzik.

Nálunk most alakult meg az intézet, a fejlettebb államokban már nyilván régóta működik. Egy év múlva meglátogatom, megnézem, milyen üzemek, milyen ügyekben vették igénybe szolgálatait. Fölbuzdul az ember, olyan labirintusszerűen kapcsolódik egymásba a matematika, statisztika és az üzemi politika. Például egy konfekciós üzemben: milyen magas az átlagos jugoszláv ember, hogyan aránylanak az átlaghoz az egyes esetek, milyen nagyságú ruházati cikkekből kell legtöbbet készíteni...

1962. II. 13.

Voltam a Kulpinban. A szakszervezet rendezett itt egy névtelen ankétot, és a vállalat illetékeseinek kellett most a munkások kérdéseire válaszolniok. Fél három, ebéd után (nekik ebéd előtt), épp hogy befejeződött a délelőtti műszak. A nagy szakszervezeti teremben jöttünk össze, régi padok, asztalok, nem látszik valami tisztának, központi fűtés, az egyik sarok mintha beázott volna, nemrég cementezhették a falat és még nem meszelték be.

Azt hiszem, étterem, később tudom meg, hogy nem felel meg a követelményeknek, majd talán egy másik termet rendeznek be ilyen célra: Fura: konzervgyár és még éttermük sincs.

Szegények, talán a legszegényebbek Novi Sadon. Általában ilyen nálunk a feldolgozó ipar helyzete. Régi gépek, primitív termelés, lehetetlen korszerű gyáripari termelést folytatni ilyen körülmények között. Úgy érezni, a legelemibb követelmények is hiányzanak.

A névtelen ankétban a munkások főleg az igazgató munkáját, magatartását kifogásolják meg a hivatalnokok magas fizetését.

Még a hivatalos vita előtt beszélgettem K.-val, aki a szakszervezeti tanácsból jött. „Nézd ezt az asszonyt itt mögötted — mondta egyszer —, mit várj tőle? Ő meg az önigazgatás!” Hátranéztem: idős asszony ült az első padban, ráncos volt az arca, kis, töpörödött néni, talán még elemit sem végzett. Rossz cipőben, kopott, foltos nagykabátban. Munkás és irányító, de így mit várhatunk tőle. És ha még itt, Novi Sadon is így van, akkor hogy van falun vagy a birtokokon? Mit érthet ő a vállalati igazgatáshoz, amihez joga van és ami kötelessége is?

Ez így van.

Sokat gondolkodom ezen, mások még többet. Letöri az embert, demoralizálja, pedig az semmit sem ér. Erről akarom mindenáron meggyőzni magam. De tartósan nehéz, mert újra és újra elfog a levertség. Egyszer itt is: föláll az öregasszony és odajön elénk: „8000 a fizetésem — mondja —, ötöt felvettem előlegnek, hármát most elsején, ennyit fizetek a lakásért, hát most miből éljek? Miből?”

Nem lehet nem igazat adni neki, de mit kezdhet az igazságával? Abból még nem lehet megélni. És igaz, hogy a hivatalnokok megkeresik itt a 30—40 ezret is. Őket nem érdekli, hogy a gyár gépei régiek, hogy primitív a termelés. Itt a kereslet—kínálat törvénye érvényes, és ha ők itt nem keresik meg azt, amit máshol megkapnának, akkor elmennek másik üzembe, a Kulpin meg megint elemit végzett hivatalnokokkal marad.

Igy most nem egyformán kapnak a munkájuként, eltorzulva valósulnak meg a szocialista elvek. Úgy jöttem rá erre, mintha valami nagy felfedezést tennék. Pedig nyilván senki sem tagadja, hogy ez így van. De mit lehet tenni, ilyen az objektív helyzet, a termelőerők fejlettségétől, vagyis fejletlenségétől függ ez is. És az aránytalanságtól.

Csak az marad, hogy segítsünk rajta. Ahogy lehet. Ezeket a dolgokat kell majd magamban véglegesen tisztáznom. Hogy aztán ne kelljen többé ide visszatérnem.

Az adott, a torz helyzet az emberek arculatát is eltorzítja. Egy asszony pl. az ellen hadakozik, hogy mindenkinek az idény előtt adják ki a szabadságát, azt szeretné, ha augusztusban is lehetne szabadságra menni. Hogy beszélhet így egy gyári munkás? Akkor hagná ott a gyárat, mikor annak legnagyobb szüksége van az ő munkájára? Bérviszonyok maradványai? Ezt a kérdést sem lehet a valóságtól elszigetelten vizsgálni. Ha kitapogatjuk sorra az összefüggéseket, akkor azt is megértjük, hogy miért vette ki tavaly éppen az idényben az évi szabadságot, és miért ment el ugyanakkor — pihenés helyett — egy másik, konkurens vállalatba dolgozni, hogy egy kicsit keressen.

Vita közben a hátsó sorokból egy munkás idegesen szót kér. Magas, fekete, mérges tekintetű férfi, fején francia sapka, sofőrbundában, vastag sállal. Mielőtt szót adna neki, előbb a szakszervezeti titkár szól, ő addig iszik egy pohár vizet. Aztán: nem tudom idézni, nem értem, mit akar mondani, úgy beszél, mintha részeg volna. Szinte kiabál, erélyesen követelőzik, de nem tudja kifejezni magát. Azt mondják, az állomáson dolgozik a ki-berakodókkal.

Az összejövetel vége felé megint felszólal. Azt mondja, ilyen rossz fizetéseket, mint most, sosem kaptak itt még a munkások. Csak a hivatalnokok keresnek jól. Erre megtapsolják: úgy van, úgy van...

K. egy pillanatig zavartan ül mellettem, aztán föláll: Hogy ülhetnek föl ilyen beszélnek? Hogy tapsolhatnak meg egy ittas embert? Aki azt sem tudja, mit beszél? Meg is nyugszik, látszólag, a terem, szállingóznak az emberek hazafelé.

A buszmegállóig a szakszervezeti csoport titkárával megyünk. Olvad a hó, csurog az eres, az átjárókon nagy a sár. Vékony talpú fekete cipőm elázott, nagyon fázik a lábam, a gumitalpú cipőben kellett volna jönnöm.

Ma délután megint beszélgettem a Niva igazgatójával, meséltem neki, hogy a Kulpinban még sokkal rosszabb a helyzet, mint náluk. Legyintett: annak ők maguk az okai. A Kulpinnak ugyanis már a háború előtt jó híre volt külföldön, bárhová mentek Nyugat-Európában, mindenütt nyitott

ajtók várták őket. A Niva előtt viszont a belföldi piacon is becsapták a kaput, olyan rossz volt a hírük.

Mesélte még, hogy most akarnak egy használt gépet vásárolni. Nyugat-Németországban ajánlották föl nekik, talán kétmillióba kerülne, a vattacsomagokat csinálnák vele, és két hónap alatt teljesen kifezetődne, olyan olcsón termelne a mostani, itteni árakhoz képest.

Persze, akkor 30—40 asszony munkáját végezné. Sokat jelentene ez a gép a gyárnak; a németek már ott vannak, hogy kidobják az ilyen gépeket, mi meg még ott volnánk, hogy meg sem tudjuk őket szerezni?!

(Ez a nagyon leegyszerűsített és fölkiáltójeles kérdés nekem főleg azért érdekes, hogy ha tíz év múlva meglátogatom a gyárat, tudjam mihez mérni az eredményeiket.)

A szlovénoknak is ilyen gépeik vannak, de náluk magasak a fizetések. Mivel ott már a többi, fejletlen iparágban is így van, hogy munkásaik el ne menjenek, ők is kénytelenek jól fizetni, ezért aztán drága az árujuk, és így tud mellettük még élni a Novi Sad-i üzem is.

B. műszaki igazgatóval a kanizsaiakról is beszélgettünk, akik a szlovénoktól vették a szövőgépeket. Aránylag jó állapotban vannak, generáljavitva. A szlovén gyár azért adta el őket, mert teljesen specializálni akarja a termelést, csak valami hevedereket gyártanak, annak is egy fajtáját, egyedül lesznek ilyenek az országban, ezt aztán jól megcsinálják, és nyilván keresnek is majd vele jócskán.

Nyilván ezt hívják nagyüzemi termelésnek.

B. azt mondja, hogy 400—500 ember dolgozik majd a kanizsai textilüzemben. Ott lesznek a legjobb szövőgépek Vajdaságban. Kérdés, távlatban hogy tudnak majd boldogulni, mikor mindenfelé szaporodnak a szövőgyárak, és mi lesz a kis vajdasági üzemekkel a nagy központok mellett?

B. azt is elmondta, hogyan csúszott ki a zentaiak alól a talaj. Néhány évvel ezelőtt egy olasz cég jó szövőszekeket kínált nekik rendkívül előnyös feltételek mellett, csak egy évi termelés után kellett volna elkezdeni a kölcsön fizetését. Ők valami másra vártak, a bankból biztatták őket, aztán nem sikerült semmi. És ők ott állnak gépek nélkül, de új munkacsarnokkal.

Emberek kellenek, rátermett, képzett, üzleti érzékkel rendelkező irányítók. Hiába ugyanis a korszerű gyár, a kedvező alkalom, ha nincs ember, aki ezt kihasználja.

1962. III. 8.

Nyugtalan vagyok, nem tudok se tanulni, se dolgozni. Most délben utazom Beogradba a rövidfilm fesztiválra, de sokat gondolok arra az ankétra, amit a szakszervezettel folytattunk három Novi Sad-i gyár munkástanács-tagjai között. Két éve már, hogy megválasztották ezeket a tanácsokat, éppen mostanában jár le a mandátumuk, gondoltuk, jó lenne megnézni, milyen ismeretekkel rendelkeznek ezek a dolgozók, mit tudnak és mit nem, hogy végezték feladataikat, beváltották-e azokat a reményeket, amelyeket a munkaközösség tagjai hozzájuk fűztek, mikor megválasztották őket. Főleg az a gyakorlati értéke az egésznek, hogy az illetékesek lássák, mire kell a különféle tanfolyamok szervezésekor a legnagyobb gondot fordítani, hogy az új munkástanács-tagok ne csak bábok legyenek majd, hanem hatékony tényezők, akik mértékadóan és hozzáértően vitakozhatnak az üzem gazdaságpolitikájáról.

Ettől a céltól függetlenül, engem levert például az Idolban kapott eredmény. Itt negyvenhét tagja van a munkástanácsnak, legtöbben félig

szakképzett munkások, huszonhárom. Csak három vannak magasán szakképzettek. Hét kérdést választottam ki a kérdőívből, ezeket tartottam legérdekesebbeknek. A hét kérdésre a 47 munkás összesen 349 választ adhatott, ebből 157 téves, vagyis az összes feleletek mintegy 47 százaléka.

Igaz, ebből úgy látszik, hogy a válaszok több mint fele pozitív, de itt mindjárt jöhet egy ellenvetés is, hogy sok válasz nagyon határozatlan, jó is meg nem is. Íme csak egy kérdés: Ki dönt a vállalat tiszta jövedelmének elosztásáról? A válasz: A munkaközösség. Vagy: Mitől függ személyi jövedelme? Azt vártam, hogy legtöbbször azt írják majd: A vállalat gazdasági eredményeitől és az én munkámtól. Ehelyett sokan csak: A termeléstől. Vagy: A munkától. Vagy: A vállalattól. Ilyen válasz is van: 1. A termeléstől. 2. A realizációtól. 3. A rezsitől. Vagy: A beszerzőtől.

A hét szakképzetlen munkás az említett hét kérdésre 49 választ adott, ebből 33 téves. A félig képzettek 161 válasza közül 96 téves. Ki veszi fel a vállalatban az új munkaerőt, és ki bocsátja el a munkásokat? — így szólt egy kérdés, és erre kaptuk a legtöbb pontos választ: a negyvenhétből csak hatan nem tudtak megfelelni. Két félig képzett munkás, három képzetlen és egy középiskolát végzett.

Mire költötte a vállalat a közös alapból a pénzt? — ez a kérdés bizonyult az Idolban legnehezebbnek. A 47-ből csak tizenhárom választottak rá pontosan. Meglepő például, hogy egy középiskolát végzett technikus is ezt írta: A termelés korszerűsítésére és az amortizációra. Egy szakmunkás szerint: személyi jövedelemre, a termelés tökéletesítésére, iskola, amortizáció stb.

A Sonja Marinković textilüzemben lényegesen más a helyzet. A tizenöt megkérdezett munkástanács tag közül itt csak egy a szakképzetlen, ugyanakkor 6 szakképzett (a Kábelgyárban viszont hatvanból csak hét és az Idolban is 47-ből hét), négy pedig magas szakképzettséggel rendelkezik.

Ebben az üzemben minden kérdészt megfelelt arra a kérdésre, hogy ki veszi föl az új munkásokat. Legtöbb téves választ a „Mire költötte a vállalat a közös alapból a pénzt?” — kérdésre kaptuk: heten rosszul tudják vagy egyáltalán nem tudják.

Gyakoriatok az ilyen válaszok: gépek vásárlására, új gyárrészlegek építésére. Vagy: a termelés modernizálására, amortizációra. Van ilyen is: reprezentációra, különféle egyesületek támogatására és feketekávéra.

Mind a három üzemben nagyon eltérő válaszokat kaptunk erre a kérdésre: Mitől függ a személyi jövedelme? Íme: a termeléstől. A terv teljesítésétől. Elsősorban a munkától, igyekezettől és az igazgató akaratától, hogy mit bocsát a munkások rendelkezésére.

A válaszokból általában az látszik, hogy vannak bizonyos ismereteik, nem idegenek már tőlük az olyan fogalmak, mint: amortizáció, termelékenység, realizáció, de tudásuk csak fél tudás, nem mindig érzik, hogy milyen jelentőségük van ezeknek a szavaknak.

A Kábel három magas képzettségű munkása közül arra a kérdésre, hogy „Melyik a hatalom legmagasabb szerve nálunk?”, egy azt válaszolta: A Végrehajtó Tanács, a másik: A hatalom legfőbb szerve a nép és csak a harmadik írta: a Népszkupstina. Ennek a harmadiknak 18 évi szolgálata van, az elsőnek 12, a másodiknak nyolc és fél.

Sok íven üresen maradt a válasz helye a 9. kérdés mellett: „Milyen jogokat helyeztek a gazdasági egységek hatáskörébe?” Kérdés, hogy miért tudja ezt az egyik munkás és miért nem a másik. Egy félig képzett válasza: a gazdasági egység irányítása, a személyi jövedelem elosztása, új munkahelyek megnyitása. Egy másik félig képzett: hogy magunk irányítsuk gazdasági egységünket, hogy oszthassuk a megvalósított többletet.

A három magas képzettségű munkás közül csak egy adott elfogadható választ: évi szabadságok, felmondások, ösztöndíjak, büntetések, a tiszta jövedelem elosztása. Persze kérdés, hogy valóban így van-e ebben az üzemben. A másik válasz semmitmondó, frázis: a gazdasági egység joga, hogy megoldjon minden problémát a gazdasági egységben.

Normális dolog, hogy a félig szakképzetteknek kevesebb a szolgálati idejük, viszont a magas képzettséggel rendelkezők már hosszabb ideje munkaviszonyban vannak. Mégis kérdés, nem nagyon túlzott-e ez az arány. A Sonja Marinković négy magas képzettségű munkástanács-tagja közül egy húsz, a többiek huszonnégy és huszonöt éve dolgoznak. Csak egy van aránylag rövid szolgálati idővel: hat éve dolgozik.

A Kábelgyárban az átlagos szolgálati idő körülbelül hét év, de a tagok fele öt vagy öt évnél kevesebb ideje dolgozik. A magas képzettségűek szolgálati ideje itt is tizenkettő, nyolc és fél meg tizennyolc év. Számológatok, statisztikát készítek, közben magam előtt látom a vattagyári lányokat meg a Kulpinból a munkásnőket, úgy érzem, annyira keveset keresnek, annyira alacsony az életszínvonaluk, hogy alaposabb tudást, nagyobb érdeklődést nem is kívánhatunk tőlük. De már látom, hogy rosszul fogalmaztam meg ezt a gondolatot. Nem valami külső követelményről van szó, hanem alapvető lehetőségéről. Hogy ők érvényesülhessenek mint termelők és irányítók, meg kell szerezniök a gazdasági kultúrát. Nagy, erős vállalatokban nyilván nincs is komolyabb akadály, de itt, kiöregedett gyárainkban másként állunk. Itt nem elég tanfolyamokat szervezni.

De: ha a három üzemből kapott összképet nézzük: a hét kérdésre a tagok 59 százaléka kielégítő választ adott. Megint az összképet tekintve: a kérdezettek 54 százaléka félig képzett munkás, feleleteiknek pedig 58 százaléka téves.

Üzemek szerint az Idolban a válaszok 53 százaléka pontos, a Kábelgyárban 56, a Sonja Marinkovićban pedig 87.

Egy ilyen anketét, persze, csak kiinduló pont lehet, ennek alapján vetődnek fel most újabb kérdések, amelyekre közvetlen beszélgetés, interjú formájában kaphatnánk választ.

Eppen most tartják a választók gyűléseit. És erről jut eszembe, hogy érdemes lenne választ kapni — nem a politikusoktól, hanem a gyári munkásoktól — erre a kérdésre: mit gondolnak arról, hogy az új nagymalom még két hónapig dolgozik (most március van), és aztán leáll, mert nincs búza. Az ősszel ugyanis elszállították a passzív vidékekre, ahol új malmokat építettünk a háború után. Hogy magyarázhatják ezt az emberek? A közvéleménykutatás egy formája lenne ez? Kíváncsi vagyok arra is, mit válaszol majd az apám, ha elmondom neki.

1962. IV. 2.

Megint rájöttem itt a plénumon valamire: Az alelnök azt mondja: A jelentésben szólni kellene a fizetéskülönbségekről is. A tavalyi pártgyűléseken nagyon sok szó esett erről. Nem lenne szabad hallgatni róla, hiszen ez az átmeneti korszak, a szocializmus egyik legsúlyosabb, legérzékenyebb problémája.

Arra gondoltam itt, hogy egy gyárban dolgoznak tízezres és száz-ezres keresetű munkások. Ha ilyen hallunk vagy látunk, méltatlankodunk, lázadunk és elkeseredünk, majd sietünk eredeti, merész és követelőző megállapításokat tenni gazdasági rendszerünk és vezetőink fogyatékoságairól. Még büszkék is vagyunk egy kicsit, hogy lám, mi ezt már látjuk, és ki is ismerjük, meg tudjuk mondani.

És most, most látom, hogy milyen nevetségesek vagyunk ebben a helyzetben. Hiszen senki sem állítja, hogy nincsenek itt nagyon nehéz, nagyon nyílt és nagyon fájó kérdések. De hát ezeket nem kell, nem érdemes fölöslegesen állandóan hangoztatnunk, rá is un erre végül az ember. Ehelyett el kell kezdenünk dolgozni, és aztán lemérni munkánkat, mit tettünk, mire voltunk képesek bizonyos idő alatt.

(Látom, nem egészen jól fogalmaztam meg ezt. Nem fejeztem be a gondolatokat.)

Most érzem azt is, mennyire igazságtalan az ember, amikor akár ösztönösen is, de legtöbbször és legkönnyebben a hiányosságokat, a negatívumokat, a szegénységet, az elmaradottságot látja meg.

A meglátástól a felismerésig nagyon hosszú lehet az út. Nem is könnyű megtenni. És még csak azután jön az, amiért tulajdonképpen az előbbi szakaszt végig kell gyalogolni: azután állsz a cselekvés előtt.

1962. IV. 17., délelőtt

Most délelőtt volt nálam K. B. az Instalaterből. Sokat mesélt a belső viszonyokról, ez a legizgalmasabb, legszövevényesebb és legkiismeretlenebb dolog. Sokat hallottam már a fonák viszonyokról, mikor a télen náluk jártam, de ő most újabb szempontokra vetett fényt.

Egészen magával ragadott mindaz, amit mondott, szinte hihetetlennek tűnt fel, hogy ma nálunk ilyen helyzetek és állapotok alakulhatnak ki. Most már tudom, nincs mit csodálkozni azon, hogy egyes mesterek megkeresik havonta a százhuszezeret, ugyanakkor némelyik képzetlen munkás alig kap hatot.

Mіндеz már az új szabályzat szerint történik. Az utolsó pillanatban készítették el, közvetlenül a határidő előtt, és talán tudták is, hogy nem lesz jó, de beadták, hogy meg ne büntessék őket. Egyszóval: nem volt idő alaposan foglalkozni vele. Most kell majd elemezni és erősen revidéálni.

Úgy hiszem, K. lelkiismeretes ember, okos, becsületes és talpraesett is. Műszaki középiskolát végzett, nyolcévi gyakorlata van és huszonkilencezer a keresete. Családjával egy szobában lakik, beázik a mennyezet. Azt mondja, mióta párttitkár lett, nem jut ideje ebédre, állandóan gyűlésezik, azelőtt rajzolgatott, tervezgetett is munkaidő után, mint a többi technikus, és ez jól jött a keresethez, azóta azonban ilyesmire nem jut ideje.

Egy hónapja, hogy megválasztották párttitkárnak, élesen kikelt minden szabálytalanság ellen, és egy-két nap múlva már mesélni kezdték, hogy el fogják bocsátani. Még szerencse, hogy ez nem így megy.

Most is szóba jött a mesterek iránti igazgatósági politika. Bármit kér is az az öt-hat vezető mester, mindent meg kell nekik adni, mintha az orruknál fogva húznák a négyszáz munkást. Ez persze fáj a többieknek, a fiatal szakemberek megalázzónak érzik. úgy rémlik, hogy őket semmibe se veszik, kihat ez a munkafegyelemre és a munka meg a közvagyon iránti viszonyra is.

Az igazgató (ő alapította ezt a vállalatot) attól tart, hogy ha ez az öt-hat mester elmegy, akkor magával visz még negyven munkást, akik aztán, ha egy szövetkezetet nyitnak, tönkreteszik a vállalatot. Velük menne talán a műszaki igazgató is, aki, melleleg szólva, a múlt évben 240 napot volt terepen, s ha ehhez hozzáadjuk az ünnepek, vasárnapok számát meg az évi szabadságot, akkor kitűnik, hogy tavaly 30 napot tartózkodott az üzemben.

Ő azt mondja, ha munkát akar szerezni a vállalatnak, akkor bizony utaznia kell, mert senki sem jön ide helybe.

Nyilván van ebben is valami, és amikor őt hallgatom — olyan nyugodtan, higgadtan és meggyőzően beszél —, nem kételkedhetek őszinteségében. Mégis kételkedek? (Az emberek azt nézik, hogy közülük néhányan hatezret keresnek havonta, a műszakinak meg autója van, most pedig villát épít magának.)

Az ember minél többet akar keresni, némelyik néha nem nézi azt se, hogy megdolgozott-e a pénzért, sőt inkább azt, hogy minél kevesebbet dolgozzon. A mestereknek ezt a zsarolási politikáját mégis nehéz megérteni. Valami belső kritériumnak, erkölcsi szempontnak mégis kell léteznie.

A napokban egy tereppótlékkal kapcsolatos nézeteltérés következtében a vezető mesterek beadták a fölmondást. K. azt mondja, engedni kellene őket, hadd menjenek, a vállalatban sokkal egészségesebb légkör alakulna ki. Ha két-három hónapig nehezebben menne is a munka, aztán belejönnének, és a megjavult viszonyok folytán megnövekedne a termelés, javulna a vállalati szellem. „Ha mindjárt hatezret keresnénk is pár hónapig, de tudnánk, hogy aztán rend lesz a házban.”

Biztos, hogy elsősorban a vállalat, a közösség érdekeit kell szem előtt tartani. De a távlati és a mai érdekeket is. Egy ember nem vállalhatja a felelősséget. Csak a munkástanács vagy a munkaközösség, az viseli majd a következményeket is. (Elméletben könnyű ezt megmagyarázni, de mit tennék én ebben a helyzetben?)

Most mégis azt hiszem, nem lehet vitás, hogy mit kell tenni: nem szabad megengedni (semmilyen áron), hogy őt-hat ember nélkülözhetetlennek érezze magát a vállalatban. Arról nem is beszélve, hogy olyan is akadhat köztük, aki munkaideje alatt is privát munkát végez. Beül az autóba, hogy terepre megy, bejárja a munkahelyeket. Közben elmegy a szomszédos városba, mondjuk, és aztán ott végezheti a maga munkáját, senki sem ellenőrzi, nem vonja felelősségre. A többiek látják ezt, mégis félnek szólni, mintha mindannyian csak tőlük függnének.

1962. IV. 17., este

A Depóban a munkaközösség összejövételén a vitát hallgatva s annak eredményét látva, a múltkori szakszervezeti ankét jutott eszembe. Az emberek tájékozatlansága, hiányos közgazdasági kultúrája nem egyszer tragikusan komikus helyzetbe hozza őket.

Hosszú, fél-félórás felszólalások voltak, az emberek élesen bírálták a vállalatvezetést, főleg a kommerciális és a főigazgató munkáját kifogásolták, ezek el sem jöttek az értekezletre, a munkásokat ez is bántotta: ennyire sem becsülik a munkaközösséget. Igaz, mindkettő „igazoltan” maradt el, de ki ne tudna valamilyen elfoglaltságot találni?

Elég már abból a gyakorlatból — hangoztatták —, hogy a munkástanács-tagok csak hallgatnak és szavaznak az üléseken. Elég a bólogatásból, az igazgatói önkényből, az öniigazgató szervek munkájának semmibevevéséből. Nem az igazgatók vezetik a vállalati politikát, hanem mi. Konkrét példákat is mondtak. Egy könyvelőnő: Meddig tűrjük még, hogy a kommerciális igazgató így beszéljen: Mellékes, hogy szabálytalan az intézkedés, fontos, hogy én hoztam!

Konkrét számadatokat sorolnak föl, azt bizonyítják, hogy a helytelen vállalati politika folytán hány millió értékű forgalmat veszítenek. De érdekes, hogy rendszerint valamilyen személyi sérelem ösztönzi szólásra az embereket, és nem is a munkások bírálják az igazgatókat, inkább

közelebbi munkatársai, könyvelők, üzletvezetők, főnökök stb. Szimptomája lehet ez valaminek?

Az ülés elején nehezen indult meg a vita, még gondoltam, hogy lám, ha az emberek nincsenek közvetlenül érdekelve valamilyen pénzügyben, akkor az egyszerűen unalmas nekik, nem törik a fejüket „főlölelesen”, szívesebben mesélnek vicceket, és nem gondolnak arra, hogy ez a közömbösség megbosszulhatja magát, és ha most megvan a kerestetük, az nem jelenti, hogy két hónap múlva is meglesz, ha rosszul gazdálkodnak. Így gondolkodtam, de aztán beláttam, nincs igazam, nagyon élénk vita alakult ki. És gyorsan úgy éreztem, meglátták felelőségük súlyát, és tudják, nekik maguknak kell kezükbe venniük a dolgokat. Jó ilyesmit látni. Főlemelő.

Közben megjött a kommerciális igazgató. Utolsónak szólalt föl. Határozott hangon, erélyesen beszélt, elsősorban az öngazgatási szerveket okolta. Szerinte elsősorban ezeknek a tétlensége, tehetetlensége az oka annak, hogy az igazgatók néha kénytelenek egyedül határozni.

A vállalatban nem állhat le a munka, rendelések jönnek, küldeni kell az árut, utazni, intézni, újabb és újabb ügyeket megoldani, az igazgató bizottság — ez mégis operatív szerv — feleannyiszor ült össze, mint a munkástanács. Tehát az igazgató bizottság helyett is az igazgatónak kellett megoldani a problémákat.

Az Instalaterban már egyszer hasonló helyzetnek voltam a tanúja. Ott is éppen ez történt. Órák hosszat bíralták a műszaki igazgatót. A végén az fölállt, és tíz perc alatt válaszolt a vádakra. Sem itt, sem ott nem cáfolta meg senki az állításait. Hiába folyt az egész vita? Az emberek a levegőbe beszéltek? Vagy: a régebbi megállapítás, amit az ankét elemzésénél írtam le: nagyon hiányos a közgazdasági kultúrájuk?

Nem tudom, elég-e megnyugtatósnak, hogy ilyen az iskola, így tanuljuk meg az öngazgatást, s ha néha úgy érezzük, kárba veshett egy-egy délután, akkor csak fontos tapasztalatokat szereztünk. Két Konjović reprodukció van szobám falán. Régi színek, régi figurák. Most érzem először, hogy idegen nekem ez a festő. Pedig Zentán még szerettem a képeit.

1962. IV. 20., este

Ma gyönyörű napsütés volt, és amikor három óra tájban az üvegezőktől jöttem, az igazgató elkísért az utcánk sarkáig. Idős ember, áradt belőle az alkoholszag, először láttam életemben, úgy tetszik, tisztességes. Gondolom, mint igazgató.

Utánunk sietett egy középmagas fiatalember: Igazgató bácsi, a motor? — Mindjárt jövök vissza, várj csak meg. Aztán tudtam meg, hogy ez a sofőr volt, a vállalat motorján együtt készültek haza.

Alig tettünk tíz lépést, egy egészen fiatal munkás lépett mellénk: Igazgató bácsi, kellene a motor, tudja, a futballmérkőzés. — Jó, vigyétek. — Mindez rokonszenves. Ilyen ember valóban?

Két helyen van az üzem — üvegezők, üvegvágó és üvegmaró munkások —, az egyik a Vasút utcában, a másik itt, felénk. Október elsejéig ki kellene költözniük, a város szélén építenek.

Az idén félmilliárdra tervezik az összforgalmat, Crna Gorában és Macedóniában is dolgoznak az embereik. Csak az a legnagyobb baj, hogy nagyon régiek a gépeik. Ő 1924-ben tanult ebben a műhelyben, ezeken a gépeken. Most talán majd kapnak külföldről egy kompresszort meg víz-desztilláló berendezést.

A vizet most kénytelenek Beogradból hozni, és ez nagyon sokba kerül, enélkül viszont nem megy az üvegmaratás, primitív módon két pálínkfőző kazánból maguk is desztillálnak, de ez nagyon kevés.

Érdekes, hogy, mint a *Nivó*-ban, az igazgató és mások itt is elsősorban azt hangsúlyozták, hogy az új üzemet saját erejükből építik föl. Azért is megy lassabban, gyűjteni kell hozzá a pénzt.

És az emberek közötti viszonyok? Tudja, meséli az igazgató, elnézem őket, ahogy dolgoznak, megtörtént, hogy tizenöt perc alatt csak egy méternyi üveget marat le valaki. Mondom én neki, hogy ez nagyon kevés, ennél bizony többet is meg lehet csinálni. Az nem létezik, ellenkezik velem. Allunk egymás mellett, nézünk egymás szemébe. Engedj csak engem, állok a helyére. Mérjük az időt, és én három métert maratok le tizenöt perc alatt. Közben még csak meg sem izzadok.

Ma már más a helyzet. Jobban igyekeznek, látják az értelmét, jól kereshetnek. Persze néha túl sok még a törés, nem vigyáznak úgy az anyagra, ahogy kellene, de megy azért, lassan.

Elbűcsúzunk, és út közben egyre csak az a gondolat motoszkál bennem: majdnem harminc évvel ezelőtt ebben a műhelyben, ezeken a gépeken tanulta a szakmát ez az ember...

1962. IV. 24.

Elveszi az ember kedvét, mikor egy-egy üzemben azt hallja, hogy sok munkásember csak az elsejei fizetését nézi, az üzem, a munkaközösség érdekeit még nem érzi saját érdekének. Konkrét példákat mondanak az emberek, és ha az öntudatra próbálunk hivatkozni, akkor csak legyintenek.

Valóban, itt vagyok egy privát szerelőműhelyben, a mester jól keres, mindig van munkája, sok a sofőr ismerőse, együttműködnek, és így mind jól keresnek, ő is meg a sofőrök is. Persze a sofőr — vállalatának kárára.

A mesternek kifizetődik, hogy délutánonként egy-két munkást fizessen, ezek a munkaidő után jönnek hozzá. Ők szerelővállalatban dolgoznak, és sokszor kisegítik a privát mestert. Ha például annak valamilyen kocsijavításhoz éppen nincs a szükséges új motoralkatrésze, akkor ők hoznak az üzemből. Ez ott nem nagy valami, az ember kihozza a raktárból — már annak rendje és módja szerint — az új alkatrészeket, aztán a munkahelyén a táskából régi alkatrészeket szed elő, az újakat meg berakja.

Nem egy ember csinálja ezt így. És nem egy másik látja. Mégis: sosem akadályozzák meg a lopást. Félreértett szolidaritás? Cinkosok érzése? És öngazgatók, rájuk bízták a vállalat irányítását, kezükbe adták a vállalati politika vezetését.

Tudom, a megállapítás vagy a kérdés nem állhat így a levegőben, az összefüggések és viszonyok alapos elemzésére van szükség. Tudom, hogy megvannak az okok, szubjektívek és objektívek.

És tudom azt is, hogy nem minden munkás ilyen, nem hogy nem lop, de sok ma már mindennél büszkébb arra, hogy az üzemet, amelyben ő már több év óta dolgozik, a munkaközösség saját erejéből fejlesztette ki. Igaz, ez a büszkeség igen absztrakt valami, de ha egyik és másik nap is ezt látom, hallom, akkor kell hogy legyen benne igazság...

Kell, még akkor is, ha megtörténik, hogy az igazgató bizottság, a munkástanács végrehajtó szerve, néha csupán azért nem ítéli el a hanyagságával üzemet megkárosító munkást, mert a tagok attól tartanak: holnap velem is megtörténhet és...

Itt most talán nem is az a fontos, hogy vannak problémák, nehézségek, negatívumok, visszaélések és mulasztások, végeredményben ez

természetes, azt hiszem, nem ezekről kell írni, nem ezeket kell meglátni, inkább azt, hogy közeledünk ezekhez, hogyan próbáljuk megoldani őket, mennyi emberségre, őszinteségre, nem tapintatlanságra, de merészségre vagyunk képesek.

1962. V. 2., Zenta

Három ember alakja foglalkoztat, és a hármuk egyéniségét átfogó összefüggésből adódó, egyébként már többször hallott igazság: az embernek minden konkrét esetben magának kell kiharcolnia a helyét a társadalomban, ezt senki sem teszi meg helyette.

Többször hallottam ezt már, bőrömön is nem egyszer éreztem a mondás igazságát, mégis csak a napokban hallott eset kapcsán gondolkodom róla most, az ünnepekben egy kicsit.

A három ember közül az egyik rokkant, talán valami vezető a rokkantak egyesületében. Tavaly a várostól hatszázezerért házat vásárolt, a lakókkal együtt lakott ott, és most, hogy a lakásosztást is decentralizálták, „kicsinálta”, hogy ő is kapjon. A sajátját mindjárt eladta a vételár háromszorosáért.

A második ember az, aki minderről hallott, aki ezen mérhetetlenül fölháborodott, aki ezt az esetet élesen elítélte, aki kötelességének érezte, hogy erről nyilvános helyen beszéljen.

A harmadik szintén rokkant, a második hivatkozott rá, mondván, hogy családjával egyetlen szobában él, és még csak kilátása sincs, hogy lakást kapjon, közben mások kapnak, noha saját házuk van.

Ez a harmadik ember, ez a rokkant, csöndes, megbízható, ártani senkinek sem akar, nem is tud. Meg nem sértene senkit. Még fiatal, de rokkant, a társadalom segítségével él, nyugdíjat kap, képtelen saját, kijáró jogaiért is harcolni.

Ilyen ő. (És még sokan vagyunk ilyenek.) Talán rokonszenves figura is. De mégsem egészséges a magatartása. Talán? Az ember néha úgy gondolja, elég a puszta magatartása, hogy az emberek megértsék és a kijáró megbecsülésben részesítsék, ez viszont nem történik így mindig, ilyenkor aztán jön az elkeseredés: egye meg a fene azt a világot, ahol nem elég a puszta emberség, a tett, hanem még harcolni is kell.

Azon gondolkodom, hogy nyilván ebben az álláspontban is van igazság, leverni az embert a tudat, hogy nem látják meg az érdemeit, erényeit, képességeit. De hát ha letörik, ha földolja a harcot, akkor ne várja, nincs joga elvárni, hogy majd mások harcolnak helyette. Hiszen másoknak is elég a saját harcukat megvívni.

Igaz, a harc is sokféle lehet, és a dacos, tüntető visszavonulást is lehet úgy értelmezni, de kérdés, hogy ez mennyire lehet eredményes, mennyi energiát követel vagy mennyire deformálhatja is az embert.

... Emlékszem, négy-öt évvel ezelőtt sokat vitatkoztam vagy inkább diskuráltam az apámmal a lovak sorsáról. Én azt állítottam, hogy nem kell itt már a ló senkinek, adja el, minek tartja, dolgoztasson a szövetkezet traktoraival. Ő váltig azt hangoztatta, hogy drága lesz itt még a ló, de nagyon drága, nem úgy megy ez a dolog, ahogy mi az irodákban elképzeljük.

Most vereséget szenvedtem? Minek ültem föl akkor? Gondolkodás nélkül elfogadtam akkor valamit? Vele is el akartam ezt hitetni, de az ő észjárása nem akarta befogadni? Nos, annyi biztos, hogy ma nagyon drága a ló, most vasárnap vásár lesz, venni akar, de olyan drága, hogy nem lehet megfizetni. Ki gondolta? Hiszen most már mégis erősebb a

szövetkezet, vannak traktorai, gépei, és az emberek mégis a lovakhoz pártolnak.

Az emberek számolnak. Egy pótkocsi trágyát a szövetkezet traktora öt-hatezer dinárért visz ki, van az udvarban hat-hét pótkocsira való, harmincezer dinárt nem gyerekjáték kifizetni, a ló akkor mégis kifizetődőbb.

Nyilván a szövetkezetnek is megvan a számadása, nem akar arra is ráfizetni, hogy a magánparasztoknak a trágyáját hordja ki, viszont hányat fordulhat egy traktor naponta, és mennyi idő kell csak arra, hogy meg-
rakjanak egy traktort és aztán még lerakodni is! A számadások itt nem találkoznak, és a parasztok visszatérnek a lovakhoz. Igaz, nem általános vonal ez, de így is van, ilyen esetek is vannak.

És ilyen is. Az egyik sógorom vett két kukoricaültető gépet. Elképedtem, mikor hallottam. Most mit csinál? Kiadja őket az embereknek, jól keres velük, egy-egy lánc ötszáz dinár, fölül a motorra és megy ellenőrizni őket, nehogy becsapják. Neki kifizetődik, a szövetkezetnek nem fizetődne ki annyi vetőgépet venni, hogy az ilyen magánvállalkozók ne tudjanak érvényesülni?

1962. V. 30.

Visszajöttem és lapozgatom a pesti jegyzeteket. Arra gondolok, hogy egy-két hét alatt nem sokat változott a helyzet az Instalaterban. Legutóbb egy barna, selymes fekete hajú munkással beszélgettem. Egy géppel teleírt papírlapot vett elő táskájából, s ideadta, hogy olvassam el.

A már néhányszor említett mesterek (vízvezeték- és hűtőtest-szerelők) állították össze a szöveget. Elmondják benne, hogy a vállalatnál túl sok a tisztviselő, nagyok a rezsiköltségek, és ez nagyon megdrágítja a munkát. Mivel nagyon drágán dolgoznak, attól félnek, hogy a vállalatok nem veszik majd igénybe szolgálataikat, és munka meg kereset nélkül maradnak.

Úgy gondolják, hogy ha kiválnának az üzemből, és külön kis vállalatot alakítanának, ahol sokkal kedvezőbb lenne a munkások és tisztviselők aránya, akkor jobban mehetne a munka, olcsóbbak lehetnének stb.

A javaslatot mintegy negyven munkás írta alá.

Az ember, aki nekem ezt megmutatta, az igazgató asztaláról lopta el, szerinte az is tudott a készülő dologról, persze tagadja, és úgy rendezte dolgait, hogy mikor a javaslat a munkástanács elé kerül, ő éppen terepen legyen.

Okos közgazdász nyilván már előbb is látta volna, hogy ez, a mesterek már előbb változt helyzete, elkerülhetetlenül ilyen válsághoz vezet.

A vállalatban nincs közgazdász. De a mestereknek most fölmondtak, az igazgatónak is. Neki ugyan vannak érdemei a vállalat fejlesztése terén, ő alakította a vállalatot, ő vezette éveken át, de úgy látszik, hogy ilyen nagy vállalatot már képtelen irányítani.

Nincs tekintélye, a mesterektől függ és nem mer nekik szólni, azok meg visszaélnék helyzetükkel; kifogásolják, hogy sok a hivatalnok és ez megdrágítja a munkát, de az nem nyugtalanítja őket, hogy a munkaidő alatt szőlőskertjeiket kapálgatják.

Vagy az sem, hogy a vidéken dolgozó munkások kedden érkeznek vissza lakóhelyükről a munkahelyre, három napot dolgoznak és aztán pénteken délután már készülődnek haza.

Végeredményben ez most mind mellékes, most már úgy látszik, hogy ezeknek a kérdéseknek is megtalálják a megoldását. Mert a munkaközös-

ségben volt annyi erő, hogy a szükséges pillanatban sarkára álljon, hogy az aláírást gyűjtő mestereknek megmutassa a kiskaput, és most már csak saját erejében bízva, elinduljon egy eredményesebb úton.

Fiatal vállalat ez, szép számú fiatal szakemberrel, akik mégiscsak új felfogást, szemléletet hoznak magukkal; ez a fordulat mintha az ő forradalmuk volna.